

CODA - slyšící děti neslyšících rodičů

Gong 4/2006; publikováno 27/06/2007

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka pořádala v sobotu 25. února další ze svých seminářů v rámci Certifikačního vzdělávacího programu. Seminář nazvaný Problematika dětí neslyšících rodičů - CODA vedli Mgr. Radka Horáková a Bc. Karel Redlich. V Pevnosti se sešlo dvanáct slyšících i neslyšících účastníků, do znakového jazyka tlumočily Nad'a Dingová s Gabrielou Houdkovou.

CODA (Children Of Deaf Adults) je označení pro slyšící děti neslyšících rodičů. Takových dětí není málo, 90 až 95 procent neslyšících má slyšící děti. Slyšící děti neslyšících rodičů jsou specifickou skupinou, která vyrůstá ve dvou světech - ve světě neslyšících a ve světě slyšících. Často jsou tyto děti bilingvní, doma komunikují ve znakovém jazyce a mimo domov v českém jazyce. Téměř všechny CODA děti mají zkušenost s tlumočením pro své rodiče, někteří z nich se v dospělosti stanou profesionálními tlumočníky.

Oba přednášející problematiku CODA dobře znají, neboť mají neslyšící rodiče. Velký prostor semináře byl věnován jejich vlastním zkušenostem, které nás posluchače zajímaly asi nejvíc. Radka Horáková vystudovala speciální pedagogiku a je zaměstnána ve středisku Teiresiás na Masarykově univerzitě v Brně. Karel Redlich je absolventem oboru čeština v komunikaci neslyšících. Jeho bakalářská práce má název Slyšící dítě hluchých rodičů a je první ucelenou prací s problematikou CODA u nás. Karel Redlich pracuje jako tlumočnický na Karlovarsku.

Pro malé děti je přirozené, že rodiče doma komunikují ve znacích. Děti jim rozumí a znakový jazyk je jejich druhým nebo i prvním jazykem. Rodiče se nemusí obávat, že by se děti nenaučily mluvit. Pokud jsou v kontaktu se slyšícími

příbuznými (hlavně prarodiči), naučí se mluvit bez problémů. Kontakt se slyšícími jim zprostředkovává i školka, později škola. Proto je chybou, když se neslyšící rodiče v dobré víře snaží na své děti za každou cenu mluvit. Důležitější je, aby jejich komunikace byla přirozená a plnohodnotná. Jestliže děti umí ukazovat, je jim svět neslyšících otevřený.

Ve školce nebo ve škole si děti většinou uvědomí, že jejich rodiče jsou trochu jiní než ostatní. Ve škole je hluk, doma ticho. Radka i Karel uváděli, že když přišli ze školy, doma to ticho přímo cítili. Podle čeho bychom mohli třeba ve škole poznat dítě neslyšících rodičů? CODA děti víc vyžadují oční kontakt, jsou zvyklé při komunikaci sledovat druhého. Víc se dotýkají druhých a mohou být překvapené, že to někomu není příjemné. Na začátku mohou mít problémy v českém jazyce jako je rozlišování tykání a vykání nebo se zeptají: "Kdy oběd?" místo "Kdy bude oběd?". CODA děti se mohou v třídním kolektivu cítit jako menšina. Není výjimkou, že se za své rodiče stydí. A co je ještě štvě? A*1/2e nemohou na rodiče zavolat.

Karel vyprávěl, jak jednou zapomněl klíče a nemohl se dozvonit domů. Vyřešil to tak, že zazvonil u sousedů o patro výš. Přivázal na provázek pantofli a provázek spustil z okna dolů. Jeho otec zaregistroval houpající se pantofli za oknem a šel otevřít dveře. Dnes to mají neslyšící rodiče i jejich slyšící děti díky mobilům a další moderní technice mnohem jednodušší.

Seminář zpestřily praktické úkoly, kdy jsme se rozdělili do skupinek. Každá

skupinka si vylosovala papírky s různými situacemi s tlumočením dětí svým neslyšícím rodičům. Jak byste vyřešili například situaci na rodinné oslavě, kde jsou slyšící příbuzní, neslyšící rodiče a jejich malé slyšící děti? Mají děti tlumočit? Nebo matka jde k ženskému lékaři, doprovází ji dospělý syn. Půjde s ní dovnitř a bude tlumočit nebo to vyřeší jiným způsobem? Matka na třídních schůzkách nerozumí paní učitelce. Požádá o pomoc své dítě? Vyřešit podobné situace není vždy jednoduché. Pro rodiče bývá často nejjednodušší, nejrychlejší a pohodlné, když jim tlumočí děti. Někdy nic jiného ani nezbyvá. Měli by si však uvědomit, že dítě není natolik zralé, aby zvládlo tlumočit různé situace, jimž ani nerozumí. Jestliže musí dítě tlumočit projev plný zloby nebo vzteku, může si tento vztek vztahovat na sebe. Podobné špatné zkušenosti a přetěžování na něm mohou zanechat negativní stopy. Proto by si rodiče měli objednávat profesionálního tlumočnicka.

Seminář byl velmi zajímavý. Na hodně témat a diskuzi se ani nedostalo. Všichni účastníci odcházeli domů s pocitem příjemně i užitečně stráveného dne. Podobných seminářů by mohlo být více. Domnívám se, že problematika CODA, poměrně velké skupiny lidí se specifickými zkušenostmi a problémy, je u nás stále na okraji zájmu. Ještě stále nejsou žádnou vzácností případy, kdy si slyšící prarodiče k sobě vezmou slyšící vnouče a vychovávají ho sami. V dobré víře, že je to pro vývoj dítěte nejlepší. A rodiče, kteří sami strávili dětství v internátě, to berou za samozřejmost. Není to smutné?

V mnoha zemích jsou organizace CODA, které sdružují děti neslyšících rodičů (většinou již dospělí). Jejich cílem je podpora dvojjazyčnosti a kultury neslyšících u CODA dětí, výměna jejich zkušeností a vzájemné kontakty. Většina těchto organizací nabízí poradenství pro neslyšící rodiče se slyšícími dětmi. I na Gallaudetově univerzitě je oddělení, které se zabývá výzkumem CODA. V roce 2007 se bude ve A* panělsku konat velká mezinárodní konference o problematice CODA.

Kristina Kratochvílová

<http://ruce.cz/clanky/202-coda>

CODA - Slyšící děti neslyšících rodičů

zdroj: **CNES 2003**; publikováno: 07/05/2007

Tento text je součástí bakalářské práce Karla Redlicha "Neslyšící dítě hluchých rodičů", Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Čeština v komunikaci neslyšících, Praha 2003. Celý text bakalářské práce najdete na: <http://www.volny.cz/karel.redlich/>

V této kapitole přibližuji sdružení CODA a lidi, kteří ho tvoří. Dále poukazuji na potřebu "setkávat se" u slyšících dospělých lidí, kteří mají hluché rodiče. Tato potřeba je u těchto lidí vyvolána obdobnou zkušeností z jejich dětství. V dalších podkapitolách pojednávám nejprve o zvláštním způsobu komunikace těchto lidí, který se nazývá Coda-talk, a následně shrnuji výpovědi informantů, kteří mohou tímto prostřednictvím něco vzkázat ostatním lidem.

Co se přesně skrývá za zkratkou CODA? Zajímavý názor má D. Janáková, která přibližuje situaci slyšících dětí hluchých rodičů, tvrdí (2003, s. 27): "*V USA je pro tyto děti užíváno označení CODA, a to patrně proto, že po celý svůj život zároveň dekódují i kódují a používají tak k dorozumění oba dva jazyky: znakovou řeč v komunikaci se svými rodiči, a řeč slyšící komunity v komunikaci se svými přáteli a ve škole.*" Anglická zkratka však ve skutečnosti znamená **Children of Deaf Adults** (v doslovném překladu tedy *děti hluchých dospělých lidí, popř. Neslyšících*). Tato zkratka tedy odkazuje na lidi, kteří mají stejnou životní zkušenost, a dále označuje specifické sdružení lidí. Zkrácený název CODA byl zvolen proto, že jeho anglická výslovnost je mnohem snazší než výslovnost např. zkráceného názvu *HCODA - Hearing Children of Deaf Adults (slyšící děti hluchých dospělých lidí, popř. Neslyšících) nebo AHCODP - Adult Hearing Children of Deaf Parents (dospělí slyšící potomci hluchých rodičů, popř. Neslyšících)*. Poslední jmenovaná zkratka by však toto sdružení vystihovala nejpřesněji. (Srov. VII. Příloha této práce) Je možné setkat se i s jinou interpretací, např. že členy tohoto sdružení mohou být i neslyšící děti hluchých rodičů. Myslím, že záleží vždy na místní (určité) skupině lidí, jaké "hranice" vytvoří při definování svého sdružení. Samozřejmě, že neslyšící i slyšící děti mají mnoho podobných zkušeností, když mají hluché rodiče. Dle mého názoru se však jedná v zásadě o sdružení dospělých slyšících potomků hluchých rodičů (popř. Neslyšících), a to z toho důvodu, že řada zásadních zkušeností je mezi těmito lidmi odlišná, např. tlumočení vlastním rodičům.

Sdružení CODA

Primárně je toto sdružení založeno dospělými potomky hluchých rodičů pro ně samotné a pro další účely (viz níže). Sdružení CODA vzniklo v USA. Postupem času vznikly další národní sdružení stejného druhu v těchto státech: Anglie, Argentina, Austrálie, Belgie, Brazílie, Dánsko, Finsko, Holandsko, Irsko, Izrael, Japonsko, Kanada, Španělsko. V dalších státech existují iniciativy, které usilují o vytvoření obdobných organizací, např. Švédsko, Německo (Srov. Kratochvílová 2004) apod. Všechna tato sdružení jsou součástí mezinárodní organizace CODA, která svou činností podporuje vytváření jednotlivých národních CODA. Národní organizace CODA pořádají mezinárodní konference, při kterých jsou prezentovány programy jednotlivých národních sdružení a při kterých mají dospělí slyšící děti hluchých rodičů možnost setkávat se s mnoha dalšími lidmi se "stejným" životním osudem.

Myslím, že velmi dobře toto sdružení charakterizuje S. Gavelčíková (2000): *"Jedná se o aktivní organizaci, jež se spolupodílí na mnoha výzkumech v oblasti znakového jazyka, psychologie, sociologie apod. Nabízí poradenské služby, pořádá různé semináře, společenské akce, kurzy znakového jazyka, setkání rodičů s dětmi atd. Nefunguje samoúčelně (...), podává nejnovější informace z oblasti znakového jazyka a přibližuje slyšícím lidem život Neslyšících. Veškeré jejich úsilí směřuje k zachování, podpoře a rozvoji dvojího kulturního a jazykového dědictví slyšících dětí neslyšících rodičů."* Mezinárodní organizace CODA se snaží podporovat individuální růst slyšících dětí hluchých rodičů, za tím účelem vytváří např. fond na stipendia pro jejich studium apod.¹

Sdružení podobného druhu by našlo velké uplatnění i v českém prostředí. Zejména z těchto tří důvodů: Zaprvé, slyšící děti hluchých rodičů někdy potřebují poznat někoho, kdo je "stejný" jako ony, kdo by jim řekl, že jejich rodiče "jsou pouze jiní". Zadruhé, hluchí rodiče potřebují získat informace o profesionálním tlumočení, dozvědět se, jak si profesionálního tlumočnicka objednat a jeho služby nakonec využít, jen tak k této profesi mohou získat důvěru. A zatřetí, hluchí rodiče mohou potřebovat poradenství (nejen) ve výchově svých dětí, protože během svého vzdělávání nemuseli získat dostatečný zdroj informací a orientaci ve společnosti, ale také proto, že poradenství různého druhu je slyšícím rodičům běžně poskytováno. V. Strnadová (2000) tuto situaci přibližuje takto: *"Vždyť ani pro slyšící rodiče není snadné řešit všechny problémy, které se svými slyšícími dětmi mají. Existuje pro ně síť poraden, kde jim psychologové a jiní odborníci pomohou najít vhodné výchovné přístupy."* Nabízí se řešení, aby hluchí rodiče využívali prostřednictvím tlumočnických služeb existující poradenské služby, ale v této věci sdílím názor V. Strnadové (2002, s. 318): *"Běžní poradci v tomto případě nejsou příliš vhodné, pokud neznají jazyk a kulturu neslyšících. Je zde totiž riziko, že by mohli nesprávně posuzovat jak rodiče, tak i jejich děti a vzájemné vztahy."* Orientace psychologa v otázkách komunikace (jazyka a kultury) neslyšících lidí je tedy velmi důležitá. (Srov. Procházková 2004a, 2004b apod.)

Určitou specializovanost pracovníků bychom mohli hledat ve speciálních pedagogických centrech a dalších organizacích, které poskytují ranou péči. Z dotazníkového průzkumu K. Kasanové vyplývá, že na poradenství hluchým rodičům se slyšícími dětmi jsou zaměřena speciální pedagogická centra v Brně, Olomouci, Plzni, Praze - Radlicích, Ostravě a Středisku rané péče Tamtam v Praze. V těchto centrech jsou hluchým rodičům poskytovány služby podle odbornosti zaměstnaných pracovníků. Podle výsledků citovaného průzkumu ve výše zmíněných centrech působí vždy speciální pedagog, psycholog a ve většině center působí i sociální pracovník. Pouze ve Středisku rané péče Tamtam působí navíc i tlumočnick². Dalšíh sedm speciálně pedagogických center ze stejného průzkumu těmto rodinám své služby

neposkytuje. Jeden z důvodů K. Kasanová vidí v tom, že v současné době v Česku neexistují legislativní rámce, které by systematické poskytování rané péče upravovaly. (Srov. Kasanová 2004, s. 17, 61-63) Přitom by měly obce (popř. města a kraje) poskytovat odborné poradenství rodičům v péči o děti: rady ve věcech výchovy a výživy dětí, dále rady v řešení vzájemných vztahů rodičů a jejich dětí apod.³

Toto poradenství by se mělo týkat těhotenství maminek a porodu dítěte, osvojování jazyka u dítěte (bilingvismus), kompenzačních pomůcek, mateřské dovolené, sociálních dávek a jiných legislativních oblastí (zákon o rodině, zákon o znakové řeči, školský zákon apod.). Pro tyto účely by mohlo specializované sdružení či centrum (rané péče) spolupracovat s jinými organizacemi na vytváření vizuálního materiálu (obrázkových knih⁴, vidokazet) a pořádat přednášky pro hluché rodiče, kteří mají problémy s psanou češtinou. S. Gavelčíková (2002) doporučuje také besedy slyšících dětí hluchých rodičů s neslyšícími rodiči, kteří by mohli hluchým rodičům přiblížit postavení jejich slyšících dětí v rodině na základě vlastní zkušenosti. Specializované sdružení či centrum (rané péče) by mohlo poskytovat dětem kurz znakového jazyka, pořádat víkendové pobyty nebo týdenní pobyty dětí samotných nebo s rodiči. (Srov. Keil 1999) Zaměstnanci takového pracoviště by mohli poradit hluchým rodičům, jak se začlenit do svého okolí, např. navázat vztah se sousedy, učiteli, slyšícími rodiči. (Srov. Kratochvílová 2004)

"Jsou to důležité poznatky a zkušenosti a v praxi vidím velké uplatnění, protože většina neslyšících rodičů má slyšící děti. A kde tyto informace najít? Nic takového v češtině není (...) Spíše bych se přiklápěla k tomu uspořádat nějakou přednášku, seminář apod., je to podle mě lepší způsob než psaná forma, Neslyšící čtení moc nepreferují." (D)

Je možné, že by někteří slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče, v takovém specializovaném sdružení nebo centru (rané péče) pracovali:

"Ano, tady právě vidím i další důležitý význam takového sdružení - dokáží si i sebe představit - v pozici ‚poradce‘ nejen se životní zkušeností, ale podloženou i o psychologii, pedagogiku a další poznatky, vědomosti. Určitě by to bylo přínosné - zde je stále nevyplněná mezera, nic takového tu není, myslím." (D)

Existenci sdružení CODA by mohli uvítat i slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče, protože by mohli na takovém místě najít někoho, kdo jim "rozumí."

"Znám spoustu dětí neslyšících rodičů a také se setkáváme. Myslím, že je dobré, když se můžeme sejit a pohovořit o vlastních zkušenostech a navzájem se tak obohatit o další potřebné informace." (D)

Potřeba setkávat se v dospělosti s dalšími slyšícími dětmi hluchých rodičů

Touhou mnoha slyšících lidí, kteří mají hluché rodiče je setkávat se s dalšími slyšícími lidmi, kteří mají také hluché rodiče, protože mají stejné zkušenosti a zážitky. Často je to právě dualita světů, jazyků a kultur, která tyto lidi sbližuje. Mnozí z nich tvrdí, že konečně našli "kus svého života", potom co poznali prostředí CODA. Tito lidé se cítí v prostředí dalších CODA velmi dobře, cítí, že jsou chápáni a plně vnímáni ostatními apod. (Srov. Preston 2001, s. 23, 93, 232-234) Je otázkou, do jaké míry takovou potřebu mají pouze lidé, kteří jsou skutečně bilingvní a bikulturní.

"Určitě bych byla iniciátorkou takového ‚sdrženíÁ‘. Myslím, soudě osobně, že tvoříme také takovou ‚menšinuÁ‘ (skupinu lidí) se stejnými prvky, které jsou nám společné, jako třeba jakákoliv jiná společenská či zájmová komunita nebo společenství." (D)

"Zájem by byl, ale spíše ze strany dětí, které umí znakový jazyk a mají k Neslyšícím kladný vztah." (D)

Ne všichni slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče, mají potřebu setkávat se s lidmi s podobnými zkušenostmi a zážitky. Tito lidé se například nechtějí identifikovat s ostatními slyšícími lidmi, kteří mají hluché rodiče, na základě představy, že by se tak stali "dětmi hluchých dospělých lidí, popř. Neslyšících" (srov. doslovný překlad názvu CODA). Že by těmito lidem v sounáležitosti s jinými CODA překážela pouze tato představa (pojmenování)? Neskrývá se za jejich odtažitostí nepřijetí své vlastní identity, identity slyšícího člověka, který má hluché rodiče, se všemi následky pro jeho život v dospělosti? Nebo vskutku nemají někteří lidé pomýšlení na hledání sounáležitosti s cizími lidmi a tvořit nová přátelství na základě podobné zkušenosti? Jindy zas mohou lidé nahlížet společenství CODA jako umělý svět, který existuje mezi světem slyšících lidí a světem Neslyšících. (Srov. Preston 2001, s. 26, 232-234) Někteří lidé se nechtějí identifikovat s jinými CODA pravděpodobně i z jiných důvodů.

"Ne, nemám potřebu se stýkat s takovými lidmi. Jsou to věci, které jsem s nikým nikdy moc nerozebíral." (R)

"Když mají slyšící děti neslyšících rodičů potřebu se setkávat, je to jejich věc. Já jsem se v dětství se slyšícími dětmi neslyšících rodičů setkával často a i dnes se s nimi setkávám." (D)

Společná zkušenost a příběhy slyšících dětí hluchých rodičů

Slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče, se chtějí setkávat, protože mají podobné zkušenosti. Svě zkušenosti a příběhy mohou vyprávět i ve znakovém jazyce. Tyto výpovědi se mohou stát zdrojem zajímavých informací pro Neslyšící, popř. pro hluché rodiče slyšících dětí. Srov. Kraft (1997) Následující příklady ilustrují, jaké zkušenosti to mohou být.

"Otec čte noviny každý den. Někdy dvoje. A co je zvláštní? Rozumí jim nějak po svém, už jsem s ním několikrát probírala u kafe, o čem, že si to vlastně čteme a velice často jsem narazila na to, že hned titulku vůbec neporozumí tak, jak by se očekávalo, a takhle je to s každou další větou. Asi by se dal udělat ojedinělý výzkum na toto téma, číst denně se zájmem a přitom ‚nevědět o čemÁ‘. Ale co je to, to vědět o čem? Kdo vlastně rozhoduje, jak má být článek pochopen, ten kdo jej píše, či ten kdo jej čte? Co teprve například naši politici? Z poslední doby časté téma, jak kdo co řekne, a jak to kdo pochopí. Už se z toho stala celkem zábavná hra na ‚bitevním poliÁ‘ našich médií." (D)

"Pamatuji si Gongáčka, to byla úplně úžasná postava, takový kulatý míček a má zamotaný vlas. Ještě jsem koukal na fotky v seznámení a vzadu (v časopise Gong) na ty znaky, které jsem si zkoušel. Máma vždy říkala, tady to se neuč, to je špatně, já ti ukážu správný (znak)." (R)

"Jeden čas jsem si myslel, že máma prostě slyší. Protože, co jsem řekl, tak se otočila a hned mi to vpálila. Opravdu jsem si myslel, že máma slyší, protože, co jsem řekl, co jsem udělal, kam jsem šel, tak to věděla, a nekoukala na mě. To jsme s bratrem seděli u televize a brácha

říká: *Á'Nezdá se ti, že máma slyší?Á' (A já na to:) Á'Hele, no já taky, člověk se úplně bojí něco říct, víc.Á' Jeden čas jsme se fakt báli.*" (R)

"To se mi stalo mnohokrát, že jsem se nemohla dostat do bytu. Máma slyšela, ale to se muselo hodně bouchat, opravdu šílený rány do dveří. Takže vždycky byl celý barák vzhůru, jo a pak mi šla otevřít." (R)

"Vždycky byly dvě skupiny dětí, slyšící a neslyšící, a ty mezi sebou válčily. Různě jsme blbly. Neslyšících dětí tam chodilo docela dost." (R)

"Máma nám vypínala zvuk u televize, abychom si zkusili, jaké to pro ni je, že nic neslyší. V podstatě furt, když jsme jí nechtěli tlumočit televizi. Byli jsme zažraní do televize, a pak máma: Co říkali, prosím tě? Ježišmária, tečka jsem přišel o půlku filmu. Bratr právě neříkal nic, já jsem byl ten, kdo se zvedl a řekl jí to. (...) Když koukáme na pořad v televizi bez titulků, tak to raději přepneme, protože ona říká, že jí nemáme rádi, a že se jí chceme zbavit." (R)

"Jednou, když jsem byla malá holka, vzal mě tatínek do Prahy na "Rusalku", představení pro sluchově postižené. Nejdřív mě upozornil na to, že nesmím mluvit a pouze používat znakovou řeč. Nevěděla jsem proč, ale o přestávce jsem se to dozvěděla. Neprozřetelně jsem na tatínka promluvila a najednou bylo kolem mne tolik dětí, a co že tam dělám a jak to že mluvím apod. Moc na tento kousek života ráda vzpomínám. Tenkrát jsem si poprvé uvědomila, že to jsou děti jako já."⁵

"Občas se mi stane, třeba když přijdeme (s mámou) do obchodu, tak si lidé myslí, nevím, jak na to přijdou, že máma je třeba Němka, nebo nějaké (jiné) cizí národnosti. Tak se (ti lidé) snaží mluvit jinou řečí, ale ti cizinci mají (přeci) úplně jiný přízvuk, nevím, jak na to ti lidé přijdou. Většinou na ni začnou mluvit německy." (R)

Zážitky a zkušenosti slyšících dětí hluchých rodičů, se mohou velmi podobat zážitkům neslyšících dětí, které mají rovněž hluché rodiče. Tyto zážitky tvoří společné zázemí pro vzájemné porozumění a někdy i dobré přátelství.

Coda-talk

P. Preston upozorňuje ve své práci na způsob komunikace, který je častý mezi slyšícími dětmi hluchých rodičů. Jedná se o směs znakového jazyka a mluveného jazyka, kterou mezi sebou používají výhradně slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče (CODA). Tato jazyková směs nemá pevně stanovenou jazykovou strukturu, ale mezi jejími uživateli existuje vysoká shoda v jejím užívání a srozumitelnost při jejím používání v komunikaci. Slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče, mohou nahlížet užívání této jazykové směsi velmi pozitivně. Tito lidé takový způsob komunikace považují za intimní nebo za způsob svého vyjádření, jako východisko ze dvou jazyků a světů (viz [podkapitola Bilingvismus a bikulturismus dětí](#)). Jiní slyšící lidé, kteří mají hluché rodiče, tento způsob komunikace kritizují. Nesouhlasí s tím, jak "hyzdí" podobu znakového jazyka. Název tohoto způsobu komunikace Coda-talk (v překladu Coda - *hovořit*) je odvozen od jeho uživatelů. Tento název tedy nepoukazuje na to, že by se jednalo o oficiálně stanovený způsob komunikace ve sdružení CODA ani na to, že tímto způsobem komunikuje většina jeho členů. Členové sdružení CODA mohou tento způsob komunikace i kritizovat. (Srov. Preston 2001, s. 222-223)

Informanté mluví a ukazují zároveň nejčastěji tehdy, když chtějí, aby tomu, co říkali, rozuměl jak slyšící, tak i neslyšící komunikant:

"Pokud slyšící osoba neumí ukazovat a komunikace se účastní i neslyšící občas znakuji a mluvím současně, ale protože je to dost obtížné, tak někdy jen znakuji." (D)

"Mluvil jsem a ukazoval dohromady, když jsem se chtěl předvést, že jsem se něco naučil." (R)

"Někdy mluvím a znakuji současně, pokud slyšící osoba nezná znakový jazyk." (D)

"Když jsem se slyšící kamarádkou, a potkáme neslyšícího, tak ukazuji a mluvím zároveň, proto, aby ten slyšící člověk jenom nestál a nekoukal na mávání rukou, aby rozuměl, ale to je opravdu minimálně, kdy mluvím a znakuju najednou." (R)

"Takhle mluvím, když jsem uvolněný a nestydím se. Jako kdybych se otevřel na obě strany. Další důvod je taky to, že by si mohli slyšící lidi myslet, že je pomlouvám. Říkají mi: "Proč nic neříkáš? Ty nás pomlouváš!" (R)

"Když se ocitnu ve společnosti neslyšících a slyšících lidí vůbec mi to nevadí, znakuji a současně mluvím." (D)

Někdy informanté volí mluvení i v situacích, kterých se účastní neslyšící lidé. Někteří informanté neovládají ČZJ, a proto pro ně neexistuje jiné řešení než mluvit za přítomnosti neslyšícího člověka. Takové mluvení by se však mohlo podobat bezhlasé artikulaci nebo jazykové směsi češtiny a ČZJ (viz. [termín míšení jazyků](#)).

"Někdy k tomu (mluvení) nechtěně sklouznu." (D)

"Když se komunikace účastní slyšící i neslyšící lidé, vždy mluvím." (D)

Způsob komunikace nazývaný Sim-Com, je podobný výše jmenovanému Coda-talk. Tento název však označuje simultánní komunikaci ve znaku a řeči, který je využíván tlumočnický v některých situacích. Například, když potřebuje tlumočnický na něco upozornit slyšícího i neslyšícího komunikanta a chce, aby zúčastnění věděli, co zrovna říká. Nebo ve chvílích, kdy není možné, aby byl projev neslyšícího člověka viditelný pro ostatní. Tuto situaci lze však řešit týmovým tlumočením. (Srov. Frishberg 1986, s. 26-27; Janeček 2004a)

Vzkazy (nejen) pro většinovou společnost slyšících lidí

V této podkapitole uvádím krátký souhrn výpovědí informantů, pro které jsem nenašel patřičné umístění v jiných částech této práce. Zároveň následující výpovědi mají jedno společné, a tím je potřeba těchto lidí něco vzkázat lidem ostatním. Každý člověk vyrůstá v jedinečném rodinném prostředí a má jedinečnou zkušenost se světem a s lidmi, které potkává. Někdy se v životě člověka najde něco, co mu utkví v paměti po zbytek života, a proto to může chtít vzkázat ostatním lidem.

"Většinou se slyšící společnost dívá na neslyšící, jako na lidi se sníženým intelektem, řídí se přitom jednoduchou a velice rozšířenou rovníci: vydáváš skřeky, nerozumím ti, co chceš říci, tvůj hlas a projev je mi cizí, stydím se snad za tebe (?), mluvíš neartikulovaně, máš úplně divnou intonaci (žádnou melodii) = (to se rovná tomu, že) nejsi dost chytrý, vzdělaný, nemáš

inteligenci, jsi asi mentálně postižený, lidově blbý, jednoduchý, hloupý... Až tato rovnice přestane platit většinově, pak bude uděláno mnoho, co dlužíme komunitě neslyšících lidí. (...)Když se kolem sebe rozhlédnu, nenarazím na žádné konto (nadaci) pro neslyšící lidi, nikde nic, ale u vozičkářů, nevidomých apod. je tolik různých nadací a kont. Je to snad tím, že neslyšící člověk nedokáže mluvit, nedokáže se ozvat a ohradit v naší společnosti? Nebo je to snad tím, že řeč neslyšících lidí vzbuzuje u ostatních agresivní chování a ne lítost?"

"Těžko říct, kolikrát mi připadne, že nejlepší je to zažít, já vím, to se těžko řekne. Spíš ti lidé, co s tím vůbec nemají zkušenost, tak těm bych přál, aby to zažili chvilku. Možná jenom strávít pár dní s těmi lidmi, snažit se s nimi dorozumět, aby poznali jaké to je, trochu by je to změnilo třeba." (R)

"Chtěla bych vzkázat slyšícím lidem, když se setkají s neslyšícími, ať se jich nestrání, prostě jenom neslyší a jsou vděční za každou komunikaci." (D)

"Hodně slyšícím lidem se líbí znakový jazyk, proto chodí mezi neslyšící. Je to divný, perverzní, stýkat se s lidmi kvůli tomu, že se jim líbí jejich jazyk. To je divný kvůli jazyku... Kdyby se s ním (neslyšícím člověkem) chtěl (někdo) bavit, protože je to dobrý kamarád, je sním sranda a tak. Ale kvůli jazyku?" (R)

"Některým slyšícím dětem neslyšících rodičů bych doporučil více trpělivosti, aby se začaly chovat ke svým rodičům lépe. Těm (jejich) rodičům bych možná ani nic nedoporučoval, možná své děti někdy příliš rozmazlují." (R)

Slyšící děti hluchých rodičů jsou obohaceni svým dětstvím odlišně od lidí, kteří mají slyšící rodiče. Díky této odlišnosti vidí jiné věci a stejné věci mohou jinak nazírat. Ve svém životě nebyli nijak ochuzeni, naopak mohou svým nazíráním obohatit i pohled jiných lidí. (Srov. VII. Příloha této práce) Zajímavým příkladem je slyšící syn hluché maminky Albert Camus, který dostal Nobelovu cenu za literaturu⁶.

poznámky

1. K tomu srov. zprávu Děti neslyšících rodičů. Gong, 29, 2000, č. 3, s. 70
2. Klienty centra Tamtam (Holečkova 4, Praha 5) jsou rodiče, kteří mají určité pochyby o vývoji sluchu a řeči u svého dítěte, a rodiny, kde neslyšící rodiče potřebují pomoc v široké oblasti starostí o malé dítě (viz www.tam-tam.cz) Tamtam např. uspořádal pro neslyšící maminky Seminář o těhotenství, porodu, kojení a péči o malé dítě dne 9. 4. 2003 a Seminář o výživě malého dítěte dne 26. 11. 2003 a dále v této oblasti aktivně působí. Srov. Brožík, J.: Porod bez stresu. Gong, 33, 2004, č. 5, s. 2 Přehled služeb jednotlivých zařízení rané péče poskytující služby hluchým rodičům se slyšícími dětmi srov. výsledky výzkumu K. Kasanové (2004, s. 58-83)
3. Viz zákon č. 359/1999 Sb. Â§ 40. V této oblasti srov. činnost pražského Klubu neslyšících maminek, které je součástí Mateřského centra Ymca, Na Poříčí (viz Klub neslyšících maminek. Gong, 33, 2004, č. 9, s. 5) a nebo činnost hamburgského centra rané péče Sprach Signal, viz Kratochvílová (2004)
4. Podle V. Strnadové by pro hluché rodiče mohlo být těžké posoudit vhodnost či nevhodnost určité literatury vzhledem k věku dítěte, a proto by rodiče možná přivítali pomoc při kupování knih pro dítě. Srov. Strnadová (2000) Dále srov. knihu, která je určena přímo pro hluché rodiče, viz Sinecká, Hauzer (2003) K tomu recenze, srov.

Červenková, A.: Naše dítě je tu! Průvodce pro neslyšící rodiče. Gong, 33, 2004, č. 2, s. 10

5. Srov. J.G.: Měla jsem bezstarostné mládí. Gong, 16, 1987, č. 10, s. 189
6. Viz nositel Nobelovy ceny a jeho neslyšící matka. Gong, 22, 1994, č.12.

autor: **Karel Redlich**